

Informačný list predmetu

Vysoká škola: Univerzita Komenského v Bratislave	
Fakulta: Prírodovedecká fakulta	
Kód predmetu: nový	Názov predmetu: Populačný vývoj sveta
Druh, rozsah a metóda vzdelávacích činností: Forma výučby: prednášky, cvičenia Odporúčaný rozsah výučby (v hodinách): 2 hodiny prednášky / 1 hodina cvičení Týždenný: 3 Za obdobie štúdia: 39 Metóda štúdia: prezenčná	
Počet kreditov: 4	
Odporúčaný semester/trimester štúdia: 3.	
Stupeň štúdia: II.	
Podmieňujúce predmety: -	
Podmienky na absolvovanie predmetu: Absolvovanie predmetu je podmienené odovzdaním dvoch samostatne vypracovaných praktických zadaní počas semestra a následne vykonaním záverečnej skúšky v skúškovom období. Vypracované zadania sú nutnou podmienkou pre účasť na záverečnej skúške. Skúška pozostáva z teoretickej časti a predstavuje 100 % váhu hodnotenia celého predmetu. V závislosti od bodového hodnotenia oboch častí skúšky bude udelená známka, a to nasledovne A: 91-100 % B: 81-90 % C: 71-80 % D: 61-70 % E: 51-60 %. V prípade, že študent neodovzdá počas semestra všetky samostatne vypracované zadania, nebude mu umožnená účasť na záverečnej skúške a ohodnotenie predmetu bude Fx	
Výsledky vzdelávania: Cieľom predmetu je poskytnúť komplexnejšie poznatky o populačnom vývoji sveta v širšom časovom rámci. Podrobne rozoberá charakter demografickej reprodukcie najstarších populácií, jeho zmeny v rámci neolitickej revolúcie, ako aj následný populačný vývoj a jeho podmienenosti počas starého demografického režimu. Špeciálna pozornosť je venovaná nástupu zmien demografickej reprodukcie v rámci prvej demografickej revolúcie (tranzície) v globálnom aspekte. S tým sú úzko prepojené aj informácie týkajúce sa dynamiky populačného vývoja svetovej populácie a jednotlivých kontinentov po druhej svetovej vojny, ako aj predpokladaného budúceho smerovania a dopadov samotného populačného vývoja na . Zvláštnu pozornosť predmet venuje tiež niektorých špecifickým aspektom populačného vývoja sveta, ako sú vojnové konflikty, globálna epidémia HIV-AIDS, či extrémne nízka plodnosť a odkladanie materstva a rodičovstva.	
Stručná osnova predmetu: Populačný vývoj sveta v najstarších dobách - Prehistorický vývoj človeka a osídľovanie zeme ľudským druhom - od najskorších Hominidov k Homo Sapiens. Prvé ľudské populácie - prehistorické populácie a možnosti odhadu ich početnej veľkosti. Prehistorické populácie Európy, Blízkeho východu, Severnej a Južnej Ameriky, Ázie a Oceánie. Neolitickej revolúcie a jej vplyv na populačný vývoj sveta - pôvod, časovanie a smery šírenia neolitickej revolúcie na svete. Expanzia poľnohospodárskych civilizácií a úloha neolitickej revolúcie v procese demografického prechodu. Zmeny v populačnej dynamike počas neolitickej revolúcie a možnosti ich explanácie. Demografické, biologické a kultúrne aspekty neolitickej revolúcie, dopady na zdravotný stav a úmrtnosť. Populačný vývoj starovekých civilizácií - ekonomické a ekologické faktory. Populačný vývoj a populačná klíma najstarších civilizácií sveta. Úmrtnosť, plodnosť, sobášnosť a rodina v starovekom Grécku, Ríme a Egypte. Úloha migrácií v starovekých populáciách. Starý demografický režim a populačný vývoj sveta - Charakter populačného vývoja v období starého demografického režimu. Vonkajšie a vnútorné faktory starého demografického režimu	

a ich vplyv na populačný vývoj sveta. Demografický rast medzi nutnými a voliteľnými podmienkami. Priestor, ekonomický vývoj a stratégie demografického rastu. Strava a epidemiologická situácia počas starého demografického režimu. Vplyv demografických kríz na populačný vývoj sveta. Demografické systémy v období starého demografického režimu - charakter sobášnosti, plodnosti, úmrtnosti a vplyv migrácií.

Transformácia obrazu plodnosti a úmrtnosti v dlhodobom populačnom vývoji sveta - Koncept prirodzenej plodnosti - vekové vzorce, úroveň a vývojové trendy. Determinanty prirodzenej plodnosti (Davis-Blake a Bongaartsov model). Vplyv zdravotného stavu a výživy na prirodzenú plodnosť. Vplyv sociokultúrnych faktorov na dojčenie a sexuálne správanie. Detská a dojčenská úmrtnosť a jej vplyv na plodnosť. Regulácia plodnosti a rozhodovacie procesy týkajúce sa reprodukcie, manželstvo, sociálne inštitúcie a zmeny v procese plodnosti. Časovanie nástupu, dynamika šírenia, dĺžka trvania a špecifiká transformácie procesu plodnosti v rámci demografickej revolúcie (tranzície). Princetonský projekt a analýza poklesu plodnosti vo vybraných krajinách Európy (Francúzsko, Veľká Británia, Rusko, Belgicko). Charakter úmrtnostných pomerov a epidemiologickej situácie v historickej perspektíve. Zmeny v úmrtnostných pomeroch v kontexte epidemiologickej tranzície.

Demografická tranzícia a nový demografický režim v kontexte populačného vývoja sveta - Svetové a regionálne vzorce. Úroveň, vzorce a ekonomické implikácie demografickej tranzície. Globalizácia reprodukčného správania. Vplyv ďalších tranzícií na zmeny reprodukčného správania. Pokračujúca demografická tranzícia v rozvojových krajinách sveta. Sobášnosť, párové súžitie, plánovanie rodiny, antikoncepcia a potratovosť - Vzorce párového súžitia - vek a intenzita vstupu do manželstva, párového spolužitia. Niektoré determinanty sobášnych vzorcov. Sobášnosť vo svetových populáciách do polovice 20. storočia a v súčasnosti. Plánovanie rodiny, sexuálna výchova. Sexuálna aktivita, vek a rodinný stav. Plodnosť veľmi mladých žien (dievčat). Druhy a miera užívania antikoncepcie. Nenaplnená potreba plánovaného rodičovstva. Zdroje údajov a metodika ich zberu.

Na ceste k nízkej, odkladanej a nestabilnej plodnosti na svete - Odkladanie plodnosti v kontexte širších tranzícií na ceste k dospelosti v moderných a postmoderných spoločnostiach. Príčiny, vysvetlenia, politiky, socioekonomický vývoj a extrémne nízka plodnosť. Extrémne nízka plodnosť v krajinách Juhovýchodnej Ázie - príčiny a politické odozvy, extrémne nízka plodnosť vo Východnej Ázii. Nízka plodnosť v Číne. Vývoj a šírenie extrémne nízkej plodnosti v európskom priestore. Dopady nízkej plodnosti na populačný vývoj a spoločnosť. Vplyv ekonomických recesií. Koniec extrémne nízkej plodnosti na svete?

Demografická dynamika, diverzita populačného vývoja na svete po druhej svetovej vojne a dopady demografických zmien - Vzorce transformácie demografickej reprodukcie po druhej svetovej vojne. Globálny pokles plodnosti a jeho špecifiká. Zlepšovanie úmrtnostných pomerov v kontexte zväčšujúcich sa diferencií. Zmeny demografickej reprodukcie a jej vplyv na distribúciu svetovej populácie. Dopady demografických zmien - ekonomické, sociálne a kultúrne konzekvencie procesu starnutia, ekonomické dopady migrácie, imigrácia a integrácia, ekonomický rast a populačný rast, vzťah populačný vývoj a životné prostredie.

Populačný vývoj gigantov - Populačný vývoj Číny a Indie, USA, Sovietskeho zväzu a Ruska. Vzorce a vývojové trendy plodnosti - plodnosť a sobášnosť, typy reprodukčného správania, intenzita a časovanie plodnosti, priestorové a etnické rozdiely v procese plodnosti, plodnosť a potratovosť. Charakter rodín, rodinného správania a ich zmeny v čase a priestore. Vzorce a vývojové trendy procesu úmrtnosti. Migrácia a jej vplyv na populačný vývoj. Charakter vybraných populačných štruktúr. Prognóza budúceho populačného vývoja.

Vojnové konflikty a ich vplyv na populačný vývoj sveta - Priame a nepriame vplyvy vojnových konfliktov na populačný vývoj. Prvá svetová vojna ako príklad demografickej krízy. Dopady Veľkej vojny na sobášnosť, plodnosť a úmrtnosť - príklady vybraných európskych krajín. Španielska chrípka a povojnová kompenzačná fáza. Druhá svetová vojna

a jej vplyv na populačný vývoj sveta. Povoynové presuny obyvateľstva. Niektoré lokálne vojnové konflikty a občianske vojny a ich dopady na populačný vývoj.

HIV-AIDS a špecifiká populačného vývoja krajín subsaharskej Afriky - Vývoj globálnej pandémie HIV-AIDS. Úmrtnosť a incidencia HIV, priestorové rozšírenie a vývoj prevalencie v čase. Vplyv HIV-AIDS na plodnosť, úmrtnosť a populačné štruktúry. HIV-AIDS a dynamika populačného vývoja vybraných afrických krajín. Predpokladaný budúci vývoj globálnej pandémie HIV-AIDS.

Zmeny vo vzorcoch úmrtnosti a epidemiologickej situácie v krajinách sub-saharskej Afriky. Vývoj a úroveň úmrtnosti v sub-saharskej Afrike. Vývoj detskej a dojčenskej úmrtnosti. Zmeny v úmrtnosti podľa príčin smrti. Vývojové špecifiká procesu plodnosti v subsaharskej Afrike - je Afrika z pohľadu tranzície plodnosti odlišná?

Prognóza budúceho populačného vývoja svetovej populácie - Hlavné znaky budúceho vývoja plodnosti a úmrtnosti svetovej populácie. Dynamika populačného vývoja a jej priestorové diferencie. Populačné starnutie a ďalšie štrukturálne zmeny. Predpoklady budúceho smerovania migračných pohybov v globálnom aspekte.

Odporúčaná literatúra:

Bongaarts, J., Casterline, J. 2012: Fertility Transition: Is sub-Saharan Africa Different? Population and Development Review, 38 (Supplement), s. 153-168.

Brunborg, H., Tabeau, E. 2005: Demography of Conflict and Violence: An Emerging Field. European Journal of Population, 21, p. 131-144.

Bulatao, R. A., Lee, R. D., Hollerbach, P. E., Bongaarts, J. 1983: Determinants of Fertility in Developing Countries: A summary of Knowledge. Committee on population and Demography.

Caldwell, J.C., Orubuloye, I.O., Caldwell, P. 1992: Fertility decline in Africa: A new type of transition? Population and Development Review, 18, 2, s. 211-242.

Coale, A. J., Watkins, S. C. 1986: The Decline of Fertility in Europe. Princeton: Princeton University Press.

Davis, K., Blake, J. 1956: Social Structure and Fertility: An analytical framework. Economic Development and Cultural Change 4, 4, s. 211-235.

Frejka, T. a kol. 2008: Childbearing Trends and Policies in Europe. An Overview. Demographic Research, Vol. 19: Articles 1-10.

Goldstein, J. R., Sobotka, T., Jasilioniene, A. 2009: The End of "Lowest-Low" Fertility? Population and Development Review 35, 4, s. 663-699

Horská, P., Kučera, M., Maur, E., Stloukal, M. 1990: Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy. Praha: Panorama.

Kohler, H.-P., Billari, F. C., Ortega, J. A. 2002: The emergence of lowest-low fertility in Europe during the 1990s. Population and Development Review 28, 4, s. 641-681.

Livi-Bacci, M. 2003: Populace v evropské historii. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny.

Pavlík, Z. 1964: Nástin populačního vývoje světa. Praha: ČSAV.

Pavlík, Z., Rychtaříková, J., Šubrtová, A. 1986: Základy demografie. Praha: ČSAV.

Jazyk, ktorého znalosť je potrebná na absolvovanie predmetu:

slovenský v kombinácii s anglickým (študijná literatúra v anglickom jazyku)

Poznámky:

Hodnotenie predmetov

Celkový počet hodnotených študentov:

A	B	C	D	E	FX
a	b	c	d	e	f

Vyučujúci: Mgr. Juraj Majo, PhD., doc. RNDr. Branislav Šprocha, PhD.

Dátum poslednej zmeny: 14. január 2022

Schválil: prof. RNDr. Ján Buček, CSc.